

**Adolatli qiymatdan foydalangan holda korxonalarning aktiv va majburiyatlari
bo'yicha buxgalteriya hisobi hamda tahlilini yuritish xususiyatlari**

Rajabova Maftuna Shuhrat qizi

Buxoro Davlat Universiteti "Buxgalteriya hisobi" yo'nalishi 2-bosqich magistranti

Rajabova Muhabbat Shuhratovna

Buxoro Xalqaro Universiteti "Iqtisodiyot" yo'nalishi 2-bosqich magistranti

Jamilova Ezoza Vaxobjonovna

Buxoro Davlat Universiteti "Buxgalteriya hisobi" yo'nalishi 2-bosqich magistranti

Annotatsiya : Mazkur maqolada adolatli qiymat konsepsiyasining mohiyati, uning korxonalarning aktiv va majburiyatlari bo'yicha buxgalteriya hisobi hamda moliyaviy tahlilni yuritishdagi ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida adolatli qiymat asosida baholash usullari, ularning afzalliklari va kamchiliklari tahlil qilindi. Shuningdek, adolatli qiymatdan foydalanish moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va shaffofligini oshirishdagi roli asoslab berildi. Tadqiqot natijalari adolatli qiymat yondashuvi korxona moliyaviy holatini yanada haqqoniy aks ettirishga xizmat qilishini ko'rsatadi. **Kalit so'zlar:** adolatli qiymat, aktivlar, majburiyatlar, buxgalteriya hisobi, moliyaviy tahlil, moliyaviy hisobot.

Kirish

Hozirgi globallashuv va bozor munosabatlari chuqurlashib borayotgan sharoitda korxonalar faoliyati to'g'risidagi moliyaviy axborotlarning aniqligi va ishonchliligi muhim ahamiyat kasb etadi. Buxgalteriya hisobining asosiy vazifalaridan biri korxonaning moliyaviy holati, aktivlari va majburiyatlari haqida foydalanuvchilarga haqqoniy axborot taqdim etishdan iborat. An'anaviy tarixiy qiymat asosidagi hisob tizimi ko'plab hollarda bozor sharoitidagi real qiymatni to'liq aks ettira olmaydi. Shu sababli xalqaro amaliyotda adolatli qiymat konsepsiyasi keng qo'llanila boshladi. Adolatli qiymat aktivni sotish yoki majburiyatni topshirish mumkin bo'lgan bozor narxini ifodalaydi va moliyaviy hisobotlarni bozor sharoitlariga moslashtiradi. Mazkur maqolaning maqsadi adolatli qiymatdan foydalangan holda korxonalarning aktiv va majburiyatlari bo'yicha buxgalteriya hisobi hamda moliyaviy tahlilni yuritishning o'ziga xos xususiyatlarini ilmiy jihatdan o'rganish va tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida umumilmiy va maxsus iqtisodiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Jumladan, tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, taqqoslash hamda umumlashtirish usullari qo'llanildi. Shuningdek, buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarga oid

normativ-huquqiy hujjatlar, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (XMHS) va ilmiy manbalar o'rganildi. Adolatli qiymatni aniqlashda qo'llaniladigan asosiy yondashuvlar — bozor yondashuvi, daromad yondashuvi va xarajat yondashuvi tahlil qilindi. Ushbu yondashuvlarning aktiv va majburiyatlarni baholashda qo'llanish imkoniyatlari o'rganildi hamda ularning moliyaviy tahlil natijalariga ta'siri baholandi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, adolatli qiymat asosida yuritilgan buxgalteriya hisobi korxona aktivlari va majburiyatlarining real iqtisodiy qiymatini yanada aniqroq aks ettiradi. Ayniqsa, moliyaviy aktivlar, investitsiya mulklari va uzoq muddatli majburiyatlar bo'yicha adolatli qiymatdan foydalanish moliyaviy hisobotlarning axborot qiymatini oshiradi. Adolatli qiymat asosida baholash natijasida aktivlar qiymatidagi o'zgarishlar daromad yoki xarajat sifatida tan olinadi. Bu esa foyda va zarar ko'rsatkichlariga bevosita ta'sir ko'rsatib, korxona moliyaviy natijalarini bozor sharoitlariga yaqinlashtiradi.

Shu bilan birga, faol bozor mavjud bo'lmagan hollarda adolatli qiymatni aniqlashda subyektiv baholashga tayanish zarurati yuzaga keladi. Bu holat moliyaviy hisobotlarda xatoliklar yuzaga kelish ehtimolini oshiradi.

Muhokama

Adolatli qiymat konsepsiyasining qo'llanilishi buxgalteriya hisobi va moliyaviy tahlilni zamonaviy bozor talablariga moslashtiradi. Investorlar va kreditorlar uchun bu yondashuv korxonaning real moliyaviy holatini baholashda muhim axborot manbai bo'lib xizmat qiladi. Biroq, adolatli qiymatni aniqlash yuqori malakali mutaxassislar, rivojlangan baholash mexanizmlari va faol bozor infratuzilmasini talab etadi. Rivojlanayotgan iqtisodiyot sharoitida ushbu omillar yetarli darajada shakllanmagan bo'lishi mumkin.

Shu sababli, adolatli qiymatdan foydalanishda ehtiyotkorlik tamoyiliga amal qilish, baholash usullarini moliyaviy hisobotlarda batafsil ochib berish muhim hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, adolatli qiymatdan foydalangan holda korxonalarning aktiv va majburiyatlari bo'yicha buxgalteriya hisobi va tahlilini yuritish moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va shaffofligini oshiradi. Ushbu yondashuv korxona moliyaviy holatini bozor sharoitlariga mos holda baholash imkonini beradi. Shu bilan birga, adolatli qiymatni aniqlashdagi murakkabliklar va subyektivlik omillari uning qo'llanilishida muayyan cheklovlarni keltirib chiqaradi. Kelgusida baholash mexanizmlarini takomillashtirish va normativ-huquqiy bazani mustahkamlash ushbu konsepsiyaning samaradorligini yanada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 1996.
2. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Buxgalteriya hisobi milliy standartlari. – Toshkent.
3. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS). – London: IFRS Foundation.
4. IFRS 13. Fair Value Measurement. – London: IFRS Foundation.
5. IAS 1. Presentation of Financial Statements. – London: IFRS Foundation.
6. IAS 16. Property, Plant and Equipment. – London: IFRS Foundation.
7. IAS 36. Impairment of Assets. – London: IFRS Foundation.
8. IAS 38. Intangible Assets. – London: IFRS Foundation.
9. IAS 40. Investment Property. – London: IFRS Foundation.
10. Kieso D.E., Weygandt J.J., Warfield T.D. Intermediate Accounting. – New York: Wiley.
11. Horngren C.T., Sundem G.L., Elliott J.A. Introduction to Financial Accounting. – New Jersey: Pearson.
12. Stickney C.P., Weil R.L., Schipper K., Francis J. Financial Accounting: An Introduction to Concepts, Methods and Uses. – Boston.
13. Penman S.H. Financial Statement Analysis and Security Valuation. – New York: McGraw-Hill.
14. Palepu K.G., Healy P.M., Peek E. Business Analysis and Valuation. – London.
15. Saidov A., Rahimov B. Moliyaviy hisobot va tahlil. – Toshkent.
16. Karimov A., Xudoyberdiyev S. Buxgalteriya hisobi. – Toshkent.
17. Abdukarimov I. Moliyaviy tahlil asoslari. – Toshkent.
18. DeMarzo P., Berk J. Corporate Finance. – Boston.
19. Brigham E., Ehrhardt M. Financial Management: Theory and Practice. – Boston.
20. Epstein B.J., Jermakowicz E.K. Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards. – New Jersey.
21. Ryan S.G. Financial Instruments and Institutions: Accounting and Disclosure Rules. – New York.
22. Barth M.E., Landsman W.R. Fair Value Accounting: Information or Confusion? – Journal of Accounting Research.
23. White G.I., Sondhi A.C., Fried D. The Analysis and Use of Financial Statements. – New York.

- 24.O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi rasmiy uslubiy ko‘rsatmalari. – Toshkent.
- 25.Iqtisodiyot va buxgalteriya hisobi bo‘yicha ilmiy jurnallardagi maqolalar.